

INTRODUCERE

Din păcate, în România (spre deosebire de multe alte țări europene în care această preocupare este veche) arheologia nu și-a dezvoltat, pas cu pas, un sistem de auto-reglare profesională. Iată de ce ne aflăm astăzi în situația de a nu avea cum sancționa o „săpătură proastă” – deși tot mai multe voci acuză scăderea, per ansamblu, a „calității” săpăturilor colegilor noștri sau de a nu putea compara rezultatele obținute de fiecare dintre noi cu ceilalți. Iată de ce trebuie să așteptăm ani întregi pentru a afla, în momentul publicării rezultatelor – atunci când aceasta totuși se întâmplă – dacă un arheolog a „săpat bine”.

Dacă X „sapă prost” sau dacă Y „sapă curat” este o apreciere frecventă între arheologi dar ea nu depinde decât de „cauze externe” – arheologul român nu este obligat decât de deprinderile învățate pe șantierele pe care a trecut să respecte cutume și obiceiuri mai mult sau mai puțin drastic impuse de profesorii săi, profesori care la rândul lor...

Dar la fel de gravă este imposibilitatea juridică de a sancționa nerespectarea acestor reguli nescrise. Un arheolog care lasă morminte săpate pe jumătate sau care nu adună fragmentele ceramice de pe un teren pe care a doua zi se construiește ceva considerându-și încheiată cercetarea arheologică chiar și în aceste condiții¹ este supus oprobriului colegilor de breaslă dar nu este sancționabil decât moral de Codul Deontologic!

European Association of Archaeologists (pornind ca și în cazul nostru de la standardele britanice), dezbate de mai mulți ani această problemă, fiind acum în curs

¹ Chiar dacă aceasta contravine prevederilor art. III, alin. (i), lit. b) din Convenția de la Valetta!

de a adopta un set de standarde și proceduri europene. Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic de la Valetta (adoptată la La Valetta la 16 ianuarie 1992 și ratificată de România prin Legea nr. 150 din 24 iulie 1997) cere încă din preambulul său „... it is important to institute, where they do not yet exist, appropriate administrative and scientific supervision procedures...”.

De asemenea, *Europae Arhaeologiae Consilium*², a luat în discuție problema necesității revizuirii Convenției de la Valetta datorită evoluțiilor înregistrate de arheologie și de sistemele administrative în cei 12 ani trecuți de la semnarea acesteia și își propune introducerea de referiri la standardele arheologice adoptate de tot mai multe țări europene.

Recent, deși i se poate imputa o oarecare întârziere, Comisia Națională de Arheologie a devenit preocupată de stabilirea standardelor din domeniul său de competență. Această preocupare a devenit evidentă odată cu declanșarea unor mari proiecte investiționale care au ridicat noi probleme metodologice și tehnice, unele dintre ele având puternice repercusiuni administrative și juridice.

Lipsită până în acel moment de orice reglementare legislativă, abia începând cu O.G. nr. 43/2000 (aprobată, modificată și completată succesiv prin Legea nr. 387/2001 și prin Legea nr. 462/2003), în normele juridice au fost introduse reguli tot mai detaliate care au încercat să extindă regulile stabilite inițial prin *Regulamentul Săpăturilor Arheologice din România* și principiile conținute de *Codul deontologic al arheologilor din România*.

Apoi, au fost definite standardele de apartenență (criteriile de înscriere în *Registrul Arheologilor*), care însă sunt încă departe de ceea ce mai târziu va trebui dezvoltat într-un sistem riguros de validare a competențelor arheologilor cu drept de săpătură.

Pe aceeași linie se înscrie și această încercare de a defini și de a impune arheologilor români standarde scrise, care să mențină și să contribuie la creșterea calității săpăturilor arheologice și a prestigiului acestei meserii.

² Organizație a responsabililor naționali în domeniul arheologiei ce funcționează din anul 2000 pe lângă Comisia Europeană.

Nevoia de a găsi cele mai adecvate mijloace și metode de a cuantifica un proiect de cercetare arheologică a apărut tot mai pregnant din momentul în care a fost introdus sistemul de structurare a activității instituțiilor în cadrul unor programe, fiecare subsumând mai multe proiecte. Nevoia de a putea compara între ele diverse programe și proiecte (chiar dacă „avem de comparat mere cu pere”, sau tocmai de aceea!) a făcut să apară ca evidentă necesitatea de a putea cuantifica importanța și calitatea diverselor programe și proiecte, mai ales prin prisma obiectivelor propuse și a raportării lor la costurile necesitate din fondurile publice (și nu numai).

La fel de importantă ne apare în acest moment nevoia de a avea un sistem de măsurare a calității activității unui arheolog, a unei echipe de arheologi sau a unei instituții cu atribuții în acest domeniu. Diversele tipuri și criterii de evaluare aplicate în toate domeniile au avut drept consecință logică scoaterea în evidență a lipsei unui sistem propriu de evaluare (chiar și numai a unuia plasat la un nivel de generalitate care să permită evitarea detaliilor inutile).

Procesele de cuantificare(1) și de evaluare(2) au o bază comună – un set de standarde - care permite cele două tipuri de comparații:

1. comparația între entități:
 - a. de același tip (programe și proiecte arheologice)
 - b. de tipuri diferite (proiect arheologic – și de ex. festival folcloric)
2. comparația în interiorul unei entități (comunitatea științifică arheologică).

În același timp, procesul de stabilire a unor standarde în arheologia românească a evidențiat necesitatea existenței a două moduri de abordare:

- a. stabilirea de standarde pentru *obiectivele* pe care și le propun arheologii sau instituțiile care întreprind cercetări arheologice.
- b. stabilirea de proceduri (standardizate și ele) pentru *modul* în care este realizată o cercetare arheologică.

Standardele și procedurile au ca arie de incidență principalele tipuri de activități subsumate cercetării arheologice, așa cum este ea definită de legislația în vigoare³:

- Evaluarea teoretică (evaluarea de birou, documentarea)
- Evaluarea de teren (periegheza, diagnosticarea)
- Săpătura arheologică
- Supravegherea arheologică
- Înregistrarea datelor arheologice
- Prelucrarea materialelor arheologice - colectarea, documentarea, cercetarea, conservarea și restaurarea.

Fiecare *Standard* (și *procedurile* aferente acestuia) cuprinde toate etapele ce trebuie parcurse pentru fiecare dintre aceste activități, de la inițierea proiectului până la publicarea și depozitarea arhivei proiectului.

Elementul cheie este *Standardul*, care este exprimat cât de sumar posibil.

De exemplu:

Evaluarea de teren va determina, atât cât este posibil, natura patrimoniului arheologic dintr-o anumită zonă, folosind toate acele metode, tehnici și practici specifice considerate a fi necesare în vederea realizării scopurilor proiectului.

Acest *Standard*, ca și celelalte, este în mod deliberat lipsit de detalii. Aceasta, în parte, pentru că este imposibilă argumentarea fiecărei circumstanțe, a fiecărui caz și definirea fiecărei metode, tehnici sau practici de cercetare. În schimb se face trimitere la normele specifice care asigură cadrul metodologic și juridic arheologic:

Acestea vor respecta regulile stabilite prin Regulamentul Săpăturilor Arheologice din România și principiile din Codul Deontologic al Arheologilor din România, precum și celelalte norme legale aflate în vigoare.

³ O.G. nr. 43/2000 cu modificările și completările ulterioare (aprobată, modificată și completată succesiv prin Legea nr. 387/2001 și prin Legea nr. 462/2003). Prevederi referitoare la cercetarea arheologică mai conțin și Legea nr. 182/2000 cu modificările și completările ulterioare și Legea nr. 422/2001 cu modificările și completările ulterioare.

Comisia Națională de Arheologie nu trebuie să încerce să dicteze arheologilor în detaliu mijloacele prin care sunt conduse proiectele, ci trebuie doar să specifice procedurile prin care se poate atinge un obiectiv prin obținerea unui rezultat cuantificabil care poate fi măsurat ca performanță profesională. Aceste linii directoare servesc, de altfel, drept criterii generale și specifice pentru monitorizarea performanței profesionale a unui arheolog (sau a unei echipe de arheologi), lăsând totodată arheologului libertatea de a face o selecție a tehnicilor și practicilor considerate a fi cele mai potrivite muncii sale lăsând totodată deschisă și posibilitatea de a dezvolta noi tehnici și metode.

Standardul dat ca exemplu spune că evaluarea de teren trebuie să conducă la determinarea naturii patrimoniului arheologic. Dacă o evaluare de teren nu a reușit să stabilească natura vestigiilor arheologice dintr-o anumită zonă (sau sit) din cauza felului în care a fost concepută și condusă, înseamnă că acest *Standard* nu a fost respectat. Rezultatul este în acest caz un proiect arheologic „sub-standard”. Desigur, se pune problema „*atât cât este posibil*” pentru că pot exista motive întemeiate pentru care cea mai bună (calitativ) evaluare de teren să nu poată avea drept rezultat descoperirea tuturor vestigiilor arheologice din respectiva zonă și, deci, să nu poată duce la determinarea naturii acestui patrimoniu. Bineînțeles că este foarte greu de definit acest „*atât cât este posibil*” fără a face referire la un proiect anume dar este necesar să menținem standardele la un nivel rezonabil care să permită evidențierea acelor cauze (obiective sau subiective) ce pot împiedica respectarea standardelor.

Ca de obicei, astfel de decizii asupra valorilor profesionale, sunt greu de argumentat. Ori exact aici intervine importanța recomandării unor *proceduri*. Tocmai punerea în practică a unui set de proceduri general acceptat este elementul care, în orice profesiune, asigură practicarea ei în modul considerat a fi cel mai bun de către practicanții ei. Numai astfel poate fi stabilit un punct de referință (*Standardul*) față de care performanța profesională poate fi măsurată.

Pe scurt, un standard definește un obiectiv. Acest obiectiv este tocmai produsul final al unei activități (subsumate cercetării arheologice), așa cum este el anticipat și așteptat de către arheologi.

Procedurile stabilesc modul în care acest obiectiv poate fi îndeplinit, adică modul în care se poate ajunge la îndeplinirea unui standard.

Dar mai presus de toate, *Standardele* și *procedurile* sunt instrumentele necesare măsurării calității cercetării arheologice.

În mod convențional, asigurarea calității unui proces (acțiuni) se poate face pe baza a 3 elemente principale:

1. Un set de cerințe calitative cuprinzând principiile generale și obiectivele propuse.
2. Un set de proceduri care duc la îndeplinirea obiectivelor care trebuie atinse, cu mijloace specifice, pentru a fi în acord cu cerințele calitative.
3. Mai multe manuale care documentează în detaliu metodele și tehnicile recomandate sau cerute pentru atingerea scopului, prezentate în setul de proceduri.

Astfel, *Codul Deontologic al Arheologilor din România* este echivalentul unui „ghid al calității” cuprinzând cerințele calitative, *Standardele* și *Procedurile* stabilesc cum se ajunge la nivelul de calitate cerut, în timp ce manualele elaborate de diverse persoane sau instituții fac ca regulile detaliate stabilite prin ele să se întâlnească cu *standardele* la nivelul respectării lor.

De exemplu, arheologii aflați sub incidența unui contract, se vor folosi de existența standardelor pentru a controla propriul lor management al calității cercetării, dar în primul rând pentru a demonstra clienților lor că se pot aștepta la rezultate de calitate acceptate de comunitatea profesională și de forurile administrative cu atribuții în domeniu.

Nu există nimic în *Standarde* și *Proceduri* care să prejudicieze caracterul științific al muncii arheologilor, nici care să se aplice exclusiv arheologiei contractuale sau cercetărilor sistematice. Orice arheolog are responsabilitatea de a cunoaște *Standardele*, ca și toți cei care sunt implicați în protejarea și salvarea patrimoniului cultural.

Iată de ce responsabilitatea cunoașterii *Standardelor* este o obligație care ar trebui, pe viitor, să condiționeze înscrierea în Registrul Arheologilor.

Astfel, necunoașterea standardelor va duce la intrarea în conflict cu Regulamentul Săpăturilor Arheologice din România și cu Codul Deontologic al Arheologilor din România. Arheologii care conduc proiecte de cercetare „sub-standard” vor fi supuși procedurilor disciplinare ale Comisiei Naționale de Arheologie, sancțiunea ultimativă în acest caz fiind excluderea din Registrul Arheologilor.

Prin publicarea standardelor, autoritățile locale responsabile de urbanizarea și sistematizarea localităților sau de amenajarea teritoriului, vor considera proiectele care nu respectă *Standardele* ca fiind inadecvate scopurilor lor. Această constatare poate genera o decizie care poate duce rapid la conflictul dintre funcționarii autorităților și arheologi.

Investitorii, de asemenea, pot considera acest conflict ca fiind foarte costisitor și, consecință logică, îi vor elimina pe arheologii vinovați din lista posibililor contractori – nimeni nu este de acord cu plata unei cercetări arheologice pentru a nu putea obține aprobarea administrativă necesară datorită unei respingeri de documentație pe criterii calitative.

În sfârșit, arheologii - și în special instituțiile în care aceștia funcționează – nu au decât de câștigat din aplicarea și respectarea standardelor. Obligația de a respecta anumite proceduri și de a produce un anumit număr de documente va dovedi finanțatorilor că banii (fie ei publici sau privați) nu sunt cheltuiți doar pentru a „muta pământul”.

Arheologia se află într-o permanentă schimbare. Se dezvoltă noi metode și tehnici, iar circumstanțele în care se desfășoară munca arheologilor sunt subiectul unor schimbări din perspective politice, administrative și ideologice. *Procedurile* sunt în mod special o reflectare a valorilor general recunoscute la un moment dat, un mod de a vedea lucrurile, care se va schimba în timp. Autorul nu se așteaptă ca aceste documente (*Standarde și Proceduri*) să rămână mereu neschimbate: chiar nevoia de revizuire permanentă este o măsură a sănătății acestei discipline – arheologia. Din această cauză comentariile și recomandările făcute pe marginea acestor documente sunt binevenite oricând.

Autorul vrea să mulțumească membrilor Comisiei Naționale de Arheologie și altor arheologi pentru că au citit, au comentat și au amendat *Standardele* și

Procedurile prezentate aici și încă de pe acum mulțumește celor care vor face în continuare observații și sugestii, făcând astfel posibile ulterioare revizuri.

Direcția Monumente Istorice și Muzeu
Director,

Dr. Mircea Angelescu